

זכויות

זכויות וחובות בגירושים

כתבה: עו"ד אלונה פרידמן

אונברסיטת תל-אביב
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן
המשפט **לירית** הקהילה
(בתמיכת קרן פורד, ארה"ב)

זכויות וחובות בגירושים

כתבה: עו"ד אלונה פרידמן

אוניברסיטת תל-אביב
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן
המשפט **שילון** הקהילה
(בתמיכת קרן פורד, ארה"ב)

מבוא

זכותו זה בא להציג לפני הקורא/ת את העניינים המשפטיים הדורשים הסדרה בעת פרידה של בני זוג.

הזכותו מתמקד בבני זוג יהודים שנישאו בנישואים דתיים, אם כי חלק מהסוגיות המוצגות רלוונטיות גם למי שנישאו בנישואים אזרחיים ולידועים בציבור.

מטבע הדברים לא נוכל לכסות את כל העניינים, במיוחד נוכח המורכבות של תחום דיני המשפחה בישראל. לכן, **בשום אופן אין לראות במידע שיובא כאן ייעוץ משפטי**. בסופו של דבר כל מקרה מוכרע לגופו ולפי נסיבותיו המיוחדות, וחשוב לקבל ייעוץ מקצועי בטרם נקיטת פעולה משפטית כלשהי.

הזכותו נוקט לשון זכר או נקבה לחלופין והכוונה היא לבני שני המינים.

תודה לד"ר דפנה הקר, לעו"ד קארן שוורץ-אמיגה ולעו"ד מיכל קוטלר-וונש על הערותיהן המועילות לזכותו זה. תודה מיוחדת לאורית רוזנבוים ממכון אדלר על שפתחה לפני עולמות חדשים. תודה גדולה לאהוביי, שמלמדים אותי יום-יום משפחה, זוגיות והורות.

האמור בזכותו זה הוא מידע כללי בלבד ואינו מיועד להחליף ייעוץ משפטי פרטני.

המידע הנכלל בזכותו מעודכן לחודש יוני 2012

החשיפה לקונפליקט בין ההורים עלולה להשפיע לרעה על הילדים. חשוב לזכור שיש להורים יכולת לשלוט באופן מלא על החשיפה של הילדים לקונפליקט שביניהם. **ככל שההורים המתגרשים יצליחו לגייס משאבים נפשיים ולהמעט בחיכוכים ביניהם בכלל, ובנוכחות הילדים במיוחד, כן ייטב לילדים.**

לעתים קרובות הליך משפטי ממושך הופך את המרחב המשפחתי ל"שדה קרב" ויוצר אווירה שקשה מאוד לגדול בה. ילד זקוק לפנאי לעסוק במשימות ההתפתחותיות שלו. ילד שנאלץ לעסוק במלחמות בין הוריו, ופעמים רבות גם לתווך ביניהם, מאבד את ההזדמנות להתפתחות תקינה. לעומת זאת, ילד שחווה גירושין של הוריו מתוך כבוד הדדי ודרך ארץ, לומד להתמודד עם משברים ומעברים, לומד שאפשר להיפרד בכבוד ורוכש כלים חשובים לפתרון סכסוכים וקשיים בחייו שלו.

יש לזכור כי חינוך מתחיל בראש ובראשונה בדוגמה אישית.

אז מה עושים עכשיו?

משגמלה ההחלטה להתגרש יש שתי דרכים להוציאה אל הפועל: באמצעות הסכם גירושין כולל או באמצעות הליכים משפטיים וקבלת הכרעה שיפוטית בכל העניינים שבמחלוקת.

אפשר להסדיר בהסכמה את הגירושין ואת כל העניינים הנגזרים מן הפרידה. חשוב לזכור שאפשר גם להגיע להסכמות חלקיות (לדוגמה: בעניין משמורת הילדים ומזונותיהם) ולהשאיר נושאים אחרים להכרעה משפטית (לדוגמה: את חלוקת הרכוש). על פי רוב מומלץ לנסות ולהגיע להסכם שיכלול פתרון של כל המחלוקות, שכן הנושאים כרוכים זה בזה. לדוגמה, שאלת גובה המזונות קשורה לאופן חלוקת הרכוש המשותף (למשל: הבית והרכב).

להיפרד או לא להיפרד – זו השאלה

פרידה מבן זוג או מבת זוג היא חוויה כואבת שיש המשווים אותה לתחושת אבל בשל תחושת האבדן שבפרידה: אבדן של מקום מוגן ומעודד, של זוגיות חמה ושל משפחה החיה תחת קורת גג אחת.

לכן, ההחלטה על פרידה אינה מובנת מאליה ואינה נעשית בבת אחת. מדובר בתהליך ממושך, שעל פי רוב יש בו עלויות ומורדות, התלבטויות וניסיונות. בני הזוג מביטים בחיי המשפחה שלהם כעל מציאות משפחתית לא מספקת: אפשר לנסות לשנות את המציאות הזו, אפשר לנסות להסתגל אליה ואפשר לפרק את הקשר הזוגי ולהתגרש.

לעתים ההחלטה על הפרידה משותפת לשני בני הזוג ולעתים אחד מבני הזוג יוזם את הפרידה לאחר תהליך של התלבטות והכרעה. במקרים אלה, על פי רוב, בן הזוג השני טרם השלים עם ההחלטה ותידרש גם לו תקופת הסתגלות עד שיוכל להשלים עם רעיון הפרידה ועם ביצועה.

מה יהיה עם הילדים?

שאלה חשובה עבור הורים המתגרשים היא טובת ילדיהם לנוכח פירוק הקשר הזוגי. הפיצול בין הזוגיות להורות כופה על הילדים פירוק של התא המשפחתי הגרעיני ומעבר למבנה משפחתי חדש ולא מוכר. כל שינוי ומעבר, אפילו אם הוא טבעי או הכרחי, טומן בחובו פוטנציאל למשבר – ודאי כשמדובר בילדים, העדים לטלטלה הרגשית של הוריהם ונדרשים בעצמם להסתגל למציאות חדשה.

חשוב לזכור שהפירוד נעשה אך ורק בין בני הזוג: ההורים אינם נפרדים מילדיהם ואף אינם נפרדים זה מזה כהורים לילדיהם.

משא ומתן וגישור

ניהול משא ומתן והליכי גישור יכולים להיעשות בכמה דרכים: באמצעות עורכי הדין של הצדדים, בפנייה למגשרים פרטיים (משפטנים או מטפלים מקצועיים) או בסיוע מגשרים מטעם רשויות מקומיות, ארגונים חברתיים או בתי המשפט.

כדאי לדעת שבכל בית משפט לענייני משפחה בישראל יש יחידה הנקראת "יחידת הסיוע". מדובר ביחידות שתפקידן להעניק סיוע ומענה טיפולי לבני משפחה הנמצאים בסכסוך משפטי, לרבות שירותי גישור. הצוות של יחידות הסיוע מורכב ממומחים בתחום העבודה הסוציאלית והפסיכולוגיה, שמטרתם העיקרית היא עזרה לבני הזוג המתגרשים להגיע להסכמות באמצעות גישור ומשא ומתן. בימים אלה מוקמות יחידות סיוע גם בבתי הדין הרבניים.

פנייה ליחידת הסיוע נעשית על ידי הגשת בקשה ליישוב סכסוך לבית המשפט, ובית המשפט מסמיך את יחידת הסיוע לפעול בניסיון לגבש הסכמות בנושא הסכסוך בדרכי הידברות והבנה. הפנייה יכולה להיעשות על ידי בני הזוג יחדיו או על ידי אחד מהם. גם לאחר הגשת תביעה בית המשפט יכול – ביוזמתו או לבקשת הצדדים – להפנות את המשפחה ליחידת הסיוע, אם הוא סבור שאפשר ליישב את המחלוקת בגישור.

חשוב לדעת כי הדברים הנאמרים במסגרת גישור ביחידת הסיוע הם **חסויים** ואינם מובאים לידיעת בית המשפט, אלא אם הגיעו הצדדים להסכם בעניין זה וההסכם קיבל את אישור השופט.

יחידת הסיוע תוכל להפנות את הצדדים לקבלת שירותים בקהילה, לסייע לבני הזוג לקבל החלטות באשר להמשך הקשר הזוגי, לסייע בעריכת הסכם גירושין כולל ועוד.

בכל מקרה, גם זוג שחתם על הסכם מתוך הבנה הדדית נדרש להגישו לבית המשפט או לבית הדין הרבני, ולהגיע לדיון לצורך אישורו. בדיון יקרא בית המשפט את ההסכם לבני הזוג ויוודא כי אכן הבינו את תוכנו ואת משמעויותיו. רק לאחר מכן יאשר בית המשפט את ההסכם וייתן לו תוקף של פסק דין.

אם לא הושגו הסכמות בין בני הזוג יוכרעו השאלות בבית המשפט או בבית הדין הרבני. לצורך כך מומלץ לקבל ייעוץ משפטי מקצועי. עורך דין המתמחה בתחום המעמד האישי יוכל להמליץ על הדרך הטובה ביותר לשמירת האינטרסים של לקוחו, בהתייחס לפרטי המקרה ולנסיבותיו הייחודיות. מובן שייעוץ משפטי יכול לסייע אף בגיבוש ההסכמות ובניסוחן, ולהבהיר לצדדים את זכויותיהם המשפטיות במסגרת הליך של גישור.

כדי לקבל ייעוץ משפטי ועזרה בניהול המשא ומתן אפשר לפנות לעורכי דין בשוק הפרטי, ואפשר לקבל ייעוץ משפטי וייצוג מטעם המדינה או מטעם ארגונים העוסקים בכך: חלקם מופיעים ברשימה שבסוף החוברת. יצוין כי חלק מהגופים מציבים תנאים לקבלת ייעוץ משפטי ראשוני – בדרך כלל תנאי זכאות כלכלית או אחרת – ובחלקם אפשר לקבל ייעוץ משפטי ראשוני ללא עמידה בתנאי סף כלשהם. חלק מהגורמים גובים תשלום עבור שירותיהם וחלקם אינם גובים תשלום.

הסמכות לדון בכל הנושאים הנובעים מנישואים של בני זוג או מגירושיהם נתונה לבית המשפט לענייני משפחה, כלומר: אפשר להגיש לבית המשפט תביעה נפרדת בכל נושא שבמחלוקת, ללא קשר לשאלת הגירושין. לדוגמה, אם שאינו מפרנס את ילדיו עלול להתבע בבית המשפט בתביעת מזונות גם אם אשתו אינה מבקשת להתגרש ממנו. במקרה זה תביעת המזונות היא תביעה עצמאית ונפרדת, שאינה קשורה כלל בקשר הזוגי אלא מתמקדת במישור החיובים שבין אב לילדיו.

תביעות בבית המשפט לענייני משפחה מוגשות בתיקים נפרדים, אך במסלול משותף ובדיונים מאוחדים. בבית משפט זה מתקיים העיקרון של "שופט אחד למשפחה אחת", כלומר: שופט הן בענייניה של משפחה ימשיך לדון בכל התביעות בין בני אותה משפחה במשך כל תקופת כהונתו. המטרה היא היכרות רחבה עם המשפחה, על מורכבותיה המשפטיות והמשפחתיות.

א. גירושין

הגירושין עצמם – "סידור הגט", כפי שנקרא ההליך בבית הדין הרבני – הם טקס דתי המתנהל לפי הלכות הדין העברי.

לשאלת סידור הגט יש השלכות ברמה הערכית וההצהרתית אך גם ברמה המשפטית. למשל, מי שנשוי אינו יכול להינשא שוב עד לאחר סידור הגט מבת הזוג הקודמת. כמו כן, על פי ההלכה, ילד שנולד לאשה נשואה מגבר שאינו בעלה הוא ממזר, ויש לכך משמעויות הלכתיות לפי הדין העברי.

חשוב לדעת: לפי הדין העברי גירושין חייבים להיעשות בהסכמה של שני בני הזוג.

הסוגיות המשפטיות

ככלל, יש ארבעה נושאים שיש להסדיר בעת גירושין:

- א. גירושין (סידור הגט)
- ב. הסדרת הקשר של ההורים הגרושים עם ילדיהם (אחריות הורית, משמורת והסדרי ראייה)
- ג. מזונות (אשה וילדים)
- ד. רכוש

בטרם נדון בארבעת הנושאים נתייחס בקצרה לנושא סמכויות השיפוט – נושא הידוע כ"מרוץ הסמכויות" בין בית המשפט לענייני משפחה לבית הדין הרבני.

בישראל הסמכות להסדיר גט של בני זוג ששניהם יהודים נתונה לבית הדין הרבני ולו בלבד. יהודים אינם יכולים להתגרש (גם אם נישאו בחו"ל בנישואים אזרחיים!) אלא בבית הדין הרבני.

לבית הדין הרבני, כשהוא דן בהסדרת הגט, יש סמכות לדון גם בחלק מנגזרות הגירושין כמו חלוקת הרכוש בין בני הזוג, משמורת הילדים ומזונות האשה. חשוב לדעת שכדי שבית הדין הרבני יקבל סמכות לדון בנושאים אלה יש לבקש זאת במסגרת כתב התביעה ולציין שהם כרוכים בתביעת הגירושין עצמה.

מטרת ה"כריכה" היא לפשט את ההליך ולהימנע מפנייה לשתיהן ערכאות משפטיות שידונו באותו סכסוך. אולם, בשל הגישה המשפטית השונה כל כך בין הערכאה הדתית לערכאה האזרחית, כמו גם בשל השוני בדרך ניהול ההליך בכל אחת מהערכאות, מטרה זו אינה מושגת תמיד ולעתים נוצרים דווקא סרבול והתמשכות של ההליכים.

בנק. בנסיבות מסוימות בית הדין יכול להורות אף על מאסרו של אדם שהוכר כסרבן גט. עם זאת, הנתונים מלמדים כי בתי הדין הרבניים ממעטים להשתמש בסנקציות הללו.

בשנים האחרונות אנו עדים לתביעות נזיקין המוגשות לבתי המשפט לענייני משפחה בגין הנזק שנגרם לעגונות או לעגונים בשל סירוב של בן הזוג להתגרש. מדובר בתביעות שאינן יכולות לכפות גט על בן זוג סרבן, אך יכולות להוביל לפסק דין המחייב אותו בפיצוי כספי בגין הנזקים שנגרמו עקב הסרבנות.

ב. אחריות הורית

על פי החוק, שני ההורים ממשיכים להיות אחראים על ילדיהם גם לאחר הגירושין. בדרך כלל שני ההורים ממשיכים להיות אפוטרופוסים על ילדיהם, ושניהם זכאים וחייבים לקבל את ההחלטות הקשורות בגידול הילדים, למשל בנושאי חינוך, בריאות ומקום מגורים. עם זאת, הפיצול בין הזוגיות להורות מחייב הסדרה של השאלות מי יטפל בילדים ומתי.

הצורך להכריע בעניין גידול הילדים (המשמורת המשפטית) והטיפול היום יומי בהם (המשמורת הפיזית והסדרי הראייה) עלול להוביל לסכסוכים קשים בין ההורים. לעתים הדבר נובע מכך שההורים חלוקים ביניהם בקשר לאופן שבו יש לגדל את הילדים, ולעתים, למרבה הצער, הדבר נובע מכך שזהו נושא שניתן בקלות להפוך לנשק ולהתנגח בעזרתו בהורה השני, ולהשיג יתרונות בתחומים אחרים.

משום כך, ההתייחסות של בתי המשפט לנושאים הקשורים בילדים היא ייחודית. בית המשפט רואה את עצמו כ"אביהם של הקטינים"

על פי רוב זוגות מצליחים להגיע להסכמות בשאלת סידור הגט, בין שהדבר נעשה בד בבד עם הסדרת הנושאים האחרים ובין שהדבר נעשה לאחר ההסדרה של שאר העניינים. במקרה זה, כאשר מושגת הסכמה בשאלת סידור הגט, הצדדים מגישים בקשה מוסכמת משותפת לגירושין לבית הדין הרבני. אם הבקשה נעשית לאחר סיום ההליכים האחרים יש לפרט בה את ההליכים שהתקיימו (לצרף את הסכם הגירושין או לפרט את תוצאות ההליכים המשפטיים); אם הבקשה לגט נעשית לפני תום ההליכים, יש לפרט בה את העניינים הממתנים להכרעה. בני הזוג יוזמנו לדיון בבית הדין, ולאחר בירור העובדות והמצב המשפטי יוסדר הגט ביניהם ללא הליך נוסף.

אם בני הזוג לא מצליחים להגיע להסכמה להתגרש, אחד מהם יכול לפנות לבית הדין הרבני ולהגיש תביעת גירושין. על התביעה לפרט את **עילות הגירושין**, שהן הסיבות בגללן הוא סבור שיש לחייב את בן הזוג להתגרש גם אם אינו רוצה בכך. אם בית הדין משתכנע כי התקיימה אחת מהעילות, הוא יכול להוציא פסק דין המחייב בגט. העילות לחיוב גט הן רבות, וכוללות, בין היתר, עילות גופניות (עקרות, קיום מומים בתנאים מסוימים, בעיות בקיום יחסי מין ועוד) ועילות התנהגותיות (סירוב לקיים יחסי מין, אלימות מסוגים שונים, סירוב הבעל לפרנס את אשתו, בגידות ועוד).

אם גם לאחר קבלת פסק דין של בית הדין הרבני, המחייב את בני הזוג להתגרש, בן הזוג הסרבן ממשיך לסרב לתת או לקבל את הגט, אפשר להגיש **תביעה לכפיית גט**. החוק מאפשר לבתי הדין הרבניים להפעיל סנקציות חמורות לאכיפה של חיובי גט. בין היתר, בית הדין יכול לתת צו שימנע חידוש או החזקה של רישיון נהיגה, צו לאיסור יציאה מן הארץ וצו לאיסור פתיחה או שימוש בחשבון

ופועל לבדיקה של **טובת הילדים**. טובת הילדים מורכבת ממכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים שלהם. ככלל, עקרון "טובת הילד" הוכר כעיקרון המכריע בסכסוכים הנוגעים לילדים, ובית המשפט נדרש לאזן עיקרון זה עם זכויות וצרכים של כלל בני המשפחה.

כאשר יש סכסוך משמורת משפטית או פיזית – בבית המשפט או בבית הדין הרבני – הנושא מופנה בדרך כלל למתן חוות דעת של שירותי הרווחה, הנקראת "תסקיר". מטרת התסקיר היא לתת לשופט או לדיין רקע משפחתי והסתכלות מקצועית על המשפחה ועל היחסים שבה. במסגרת התסקיר יגישו שירותי הרווחה המלצות לגבי הסדרי המשמורת והראייה, ולפעמים גם על מתן טיפול למי מבני המשפחה. שירותי הרווחה נותנים את המלצתם המקצועית, אך תפקיד ההכרעה מוטל על הערכאה השיפוטית.

כיום יש בחוק חזקה שעל פיה טובתם של ילדים עד גיל 6 היא להיות במשמורת פיזית של האם ("חזקת הגיל הרך"). חזקה זו ניתנת לסתירה בניסבות מיוחדות. בשנים האחרונות, אף על פי שהחוק טרם שונה, העובדות הסוציאליות הכותבות את התסקירים ושופטי בית המשפט לענייני משפחה מכירים באפשרות של שהות ילדים בבית האם ובבית האב לפרקי זמן דומים לסירוגין (משמורת פיזית משותפת), גם כשמדובר בילדים צעירים. עם זאת, הסדר כזה אינו מתאים לכל המשפחות והוא מחייב קירבה גאוגרפית בין בתי ההורים, שיתוף פעולה ביניהם ומשאבים כלכליים רבים יחסית.

כאשר ההורים אינם מצליחים להגיע להסכמות בקשר לילדים וההכרעות מגיעות לפתחם של בית המשפט או בית הדין, עלול לחלוף זמן רב עד שיוגש תסקיר, יתנהלו דיונים ותתקבל הכרעה

שיפוטית. לכן, במקרה של פירוד פיזי בין ההורים והיעדר הסכמה על מזונות הילדים ועל חלוקת האחריות ההורית, מומלץ לפנות **בבקשה למזונות ולמשמורת זמניים בזמנית עם התביעות בעניינים אלה**, כלומר: לבקש מבית המשפט (או מבית הדין) כי עד שיוכרעו סופית השאלות בקשר לילדים, תינתן החלטה זמנית על סמך החומר שיובא לפניו. החלטה כזו תאפשר לפנות למשטרה לאכיפה של חלוקת הזמנים או להוצאה לפועל לאכיפה של תשלום המזונות.

מנקודת המבט של הילדים, הורים המצליחים להגיע ביניהם להסכמות מעבירים מסר בריא ומחנך הרבה יותר מהורים הנוזקים להכרעת בית המשפט. מובן שלעתים אין מנוס מכך, אולם ראוי להקדיש מאמץ של ממש לבחינת טובתם של הילדים בטרם פנייה לערכאות, ובין היתר לשקול קבלה של ייעוץ מקצועי – למשל, על ידי יחידות הסיוע הקיימות ליד בתי המשפט ובתי הדין. כאשר ההורים לא מגיעים להסכמה יעודדו יחידות הסיוע את ההורים לשתף את הילדים בהליך קבלת ההחלטות ויעזרו להם ללמוד מה רצונות הילדים בקשר לחיי המשפחה שלאחר הגירושין. ילד זקוק לשני הורים האוהבים אותו ומכירים זה בחשיבות רעהו בחייו. הורה המסוגל לאפשר לילד קשר מיטיב עם ההורה האחר הוכר בפסיקה כמשמורן ראוי יותר מהורה שאינו מסוגל לעשות זאת, בתנאי שאין בקשר עם ההורה השני משום סכנה או פגיעה בילדים.

חשוב להבהיר כי הבדיקה תיעשה נכון למועד הפירוד, כך שאם אחד מבני הזוג ויתר בעבר על זכות שהייתה לו אי אפשר יהיה להחזיר את הגלגל לאחור ולקבל את הזכות בחזרה.

לדוגמה: אם הייתה לגבר דירה בבעלותו טרם נישואיו, אך הוא מכר את הדירה ובני הזוג רכשו דירה חדשה ומשותפת, שחלק מהמימון לרכישתה נעשה מכספי התמורה בגין דירת הגבר – הוא לא יוכל לטעון כי יש להשיב לו את הכספים בטענה שזהו רכוש שהיה לו טרם נישואיו. בעצם מכירת הדירה שבבעלותו והשקעת הכספים בדירה המשותפת ויתר הגבר על זכותו.

דוגמה נוספת: אשה זכתה בירושה במהלך חיי הנישואין. את כספי הירושה היא הפקידה בחשבון המשותף, והכספים שימשו לכלכלת המשפחה או לכל הוצאה משותפת אחרת (כיסוי משכנתה, שיפוץ, נסיעה וכדומה). גם במקרה זה תאבד האשה את זכותה לטעון כי מכיוון שמדובר בכספי ירושה יש להשיב לה את הכספים ואין לראות בהם חלק מן הרכוש המשותף.

נציין כי יש לבית המשפט סמכות לקבוע חלוקה שונה ולא שווה, בהתאם לנסיבות המקרה ולאחר הפעלת שיקולים מן הצדק. בין השאר ייבדקו טענות לגבי משך הנישואין, התנהגות בני הזוג באשר לכספים ולרכוש, טענות באשר להתנהגותם זה כלפי זו וטענות לגבי הברחת כספים.

לדוגמה, במקרה שבו הייתה האשה המפרנסת היחידה וגם זו שטיפלה במשק הבית, ואילו הגבר היה הולך בטל, הורה בית המשפט כי האשה תקבל 75% מהרכוש ואילו הגבר רק 25%.

ג. רכוש בני הזוג וזכויותיהם הכספיות

חלוקת הרכוש המשותף ואיזון הזכויות שצברו בני הזוג נעשים לרוב לפי הוראות חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973.

החוק חל על זוגות שנישאו לאחר 1.1.1974, וקובע כי יש לאזן ולחלק באופן שווה את כל הרכוש, מכל סוג ומין, שצברו בני הזוג במשך הנישואים. זאת, למעט חריגים שיפורטו בהמשך.

יודגש, כי **ברכוש המשותף כלולים גם זכויות ורכוש הרשומים על שם אחד מבני הזוג**, דוגמת הפנסיה ושאר הזכויות הסוציאליות שצבר כל אחד מן הצדדים, או רכב משותף שנרשם רק על שמו של אחד מבני הזוג.

העיקרון העומד בבסיס החלוקה הוא **צדק והוגנות** בין בני הזוג, כלומר: ראוי שהרכוש שצברו בני זוג במשך החיים המשותפים יהיה שייך במשותף לגבר ולאשה, בלי קשר לדרך שבה חילקו ביניהם את המטלות המשפחתיות.

החוק קובע גם את החריגים לרכוש המשותף:

- רכוש שהיה לאחד מבני הזוג לפני הנישואין
- רכוש שלגביו ערכו הצדדים הסכם מפורש בכתב וקבעו כי לא יחולק ביניהם או שיחולק לא באופן שווה (או כל הסכמה אחרת)
- פיצויים בגין נזקי גוף (למשל: קצבת נכות מהמוסד לביטוח לאומי, פיצויים בגין תאונה, קצבת נכות עקב שירות צבאי וכיוצא באלה)
- ירושה
- מתנה אישית

יש להפריד בין שני סוגי רכוש:

1. רכוש משותף הרשום כמשותף (בית, רכב, חסכונות וכדומה).
2. רכוש משותף במהותו הרשום על שמו של אחד מבני הזוג (פנסיה, קופת גמל וכדומה).

לגבי רכוש הרשום כמשותף אפשר לפנות לבית המשפט **בתיבה** **לפירוק שיתוף**, כלומר: לתבוע לפרק את השיתוף ולחלק את התמורה שתתקבל. כך יכול כל אחד מבני הזוג לדרוש למכור את הדירה המשותפת ולחלק את תמורתה.

לגבי רכוש הרשום רק על שם אחד מבני הזוג יש להגיש תחילה **תביעה לפסק דין הצהרתי**, שלפיו אכן יש לבן הזוג השני (שאינו רשום כבעליו) זכויות באותו רכוש. אם בית המשפט יקבע שאכן יש שיתוף באותה זכות או נכס, הוא יוכל להורות על פירוק השיתוף.

בשנים האחרונות יש מגמה להכיר בזכויות של בני זוג גם בנכסי קריירה שנצברו. הכוונה לנכסים לא מוחשיים שנצברו על ידי בני הזוג, שסביר שהם מגדילים את כושר ההשתכרות, כגון מוניטין, תואר אקדמי, רישיון מקצועי (רישיון לעריכת דין, לראיית חשבון וכיוצא באלה). ההנחה היא שנכס קריירה טומן בחובו יתרון כלכלי, ומכיוון שהנכס נצבר במהלך חיי הנישואין, גם לבן הזוג האחר יש בו חלק.

לדוגמה: אם גבר למד רפואה שנים רבות, התמחה והקדיש זמן רב לצבירת מוניטין שמזכים אותו בהכנסה גבוהה או בכושר השתכרות גבוה, הרי גם לאשה מגיע חלק בנכס זה, מכיוון שבזכות תמיכתה, טיפולה בילדים ובבית והשקעתה הכספית בלימודים של בן הזוג הוא הגיע למעמדו וליתרונו הכלכלי יחסית לאשה.

הערכת היתרון הכלכלי נעשית על פי רוב על ידי מומחה, ובן הזוג יכול לזכות בחלקו היחסי בנכס הקריירה שנצבר אצל האחר. בדוגמה

של הרופא, ייתכן שבית המשפט יפסוק לאשה תשלום חדיפעמי שמגלם חלק משווי הקליניקה הפרטית של בן הזוג וייתכן שיפסוק תשלום חודשי של חלק מהכנסותיו.

אופן החישוב והחלוקה

בני זוג יכולים, בהסכמה, למכור רכוש משותף או לאזן את שוויו ביניהם בכל דרך אחרת.

אשר לזכויות כספיות וסוציאליות שנצברו במשך השנים ואינן בהכרח נזילות, אפשר להיעזר במומחה (אקטואר) שתפקידו לערוך חישוב של זכויות כספיות לצורך חלוקתן או איזוןן בדרך אחרת.

יש אפשרות לאזן את הזכויות בהווה ויש אפשרות לדחות את התשלומים למועד שבו תתקבל הזכות הכספית העתידית. לדוגמה: אם על פי חישוב אקטוארי הגבר חייב כספים על חשבון הפנסיה העתידית שלו, הוא יוכל להוון את הסכום ולשלמו לאשה עם הפירוד או לשלם לה את חלקה בעתיד, עת יצא לגמלאות ויזכה לפנסיה.

חשוב לזכור כי בדרך של הסכמה בין בני הזוג אפשר להגיע לחלוקה רכושית שתביא בחשבון את צורכי המשפחה כולה ולא רק את זכויותיו של כל אחד מבני הזוג. פעמים רבות הורים עושים הסכמים המתייחסים לצורכי ילדיהם ולמצבם הרגשי עקב הפירוד, בניסיון להקל עליהם. כך, למשל, אפשר להסכים שדירת המגורים לא תימכר עד שהילדים יגיעו לבגרות ולהגיע להתחשבות כספית שתאפשר זאת. בדומה, אפשר להסכים על דחייה של מכירת הדירה עד שהילדים יסיימו בית ספר יסודי או את שנת הלימודים. כל זאת מתוך הבנה ששינויים רבים מדי עלולים לפגוע בילדים, או מתוך הכרה בכך שיש נסיבות וצרכים מיוחדים המצדיקים ויתור או עיכוב בקבלת זכות חוקית של מי מההורים.

חובות משותפים

כמו זכויות שנצברו, גם חובות שנוצרו במהלך הנישואין ניתנים לחלוקה בין בני הזוג, אלא אם הם קשורים לנכסים ולהון שהוחרגו מאיזון המשאבים במפורש בהסכם בכתב. העיקרון המנחה הוא שחובות שנעשו בדרך רגילה כחלק מהפעילות הכלכלית משפחתית, בתקופה שבה ניהלו בני הזוג חיים משותפים כיחידה משפחתית אחת, תחת קורת גג אחת – אלה חובות שעל שני בני הזוג לשאת בחלקים שווים.

חריגים לכך חובות שנעשו תוך מרמה או פגיעה באמון. סביר להניח שחובות שיצר אחד מבני הזוג ללא ידיעת הצד השני או חרף סירובו יוכרו כחובות שאין לחייב בהם את בן הזוג שלא התחייב לשלמם. כך גם לגבי חובות בגין מעשה לא חוקי ולגבי חובות בעלי אופי אישי מובהק, כמו חובות הימורים או חובות שנוצרו עקב הוצאות לטובת מאהבת. ייתכן אף שחובות שנוצרו בגין עסקיו של אחד מבני הזוג לא יתחלקו עם בן הזוג השני, למשל במקרה שהיה מדובר בחובות שנוצרו בגין הלוואה לעסק כושל ובעל העסק לא קיבל את הסכמת בן זוגו ללקיחת הלוואה.

עיקולים

כאשר יש חשש שעד שתוכרע שאלת הרכוש והזכויות יוברחו נכסים על ידי מי מבני הזוג – למשל: על ידי משיכת כספים מחשבונות, מכירת נכסים וכיוצא באלה – כדאי לבקש מהערכאה השיפוטית הדנה בעניין **צו עיקול**.

מטרתו של צו העיקול היא להקפיא את המצב כך שאפשר יהיה לברר את הזכויות לחלוקה ולאיזון, וכן כדי למנוע מצב של הברחת

כספים שימנעו בעתיד אפשרות לבצע חלוקה על פי פסק הדין או ההסכם שיושג.

צו העיקול יכול להינתן על רכוש ועל זכויות כספיות, אך לרוב לא יוטל על חשבונות עו"ש כדי שלא לפגוע בהתנהלות כלכלית שוטפת. העיקול יכול להיות מוגבל בסכום או לחול באופן גורף על כל זכות שהיא, ללא הגבלת סכום.

לעתים מוגשת בקשה למתן צו עיקול כדי לגלות היכן מוחזקות זכויות כספיות של אחד מבני הזוג ולמנוע את הברחתן. כאשר גורם המחזיק בכספים מקבל צו עיקול על כספי לקוחו, הוא מחויב להודיע שקיבל את צו העיקול ורשם אותו. כך, לדוגמה, אפשר לקבל מידע היכן מחזיקה בת הזוג את כספיה.

כאשר מתבקש צו עיקול יש לצרף לבקשה התחייבות אישית של המבקש, שלפיה הוא יפצה את מי שיינזק ממתן הצו אם יוכח שלא הייתה עילה של ממש לבקשו. נוסף על כך יש לצרף ערבות של אדם נוסף, שיערוב להתחייבותו של מבקש הצו. במקרים מיוחדים אפשר לבקש לפטור את המבקש מהגשת ערבות של אדם נוסף, אך יש לבקש זאת במפורש ולנמק את הסיבות לבקשה.

גילוי מידע

כאשר מוגשת תביעה רכושית על ידי אחד מבני הזוג, עליו לפרט במסגרת התביעה את כל הרכוש והזכויות שיש לתובע עצמו. יש לצרף לתביעה מסמכים באשר לזכויות מכל סוג ומין, כולל נכסי מקרקעין, פירוט חשבונות בנק, פירוט זכויות כספיות, זכויות סוציאליות וזכויות אחרות. גם על הנתבע חלה חובה לפרט במסגרת כתב ההגנה את כל פרטי רכושו.

ד. מזונות

מזונות אשה

על פי הדין העברי, בעל חייב במזונות אשתו כל זמן שהיא נשואה לו. מזונות המשולמים לאשה צריכים לספק את כל צרכיה, כולל הוצאות מדור ואחזקת הבית, כלכלה וכיוצא באלה. אשה שעובדת ומשתכרת אינה זכאית על פי רוב למזונות, שכן על פי הדין העברי היא "יוצאת כדי מעשה ידיה", כלומר: כלכלתה תסופק ממשכורתה. במקרים נדירים שבהם האשה משתכרת סכומים נמוכים במיוחד או שהיא זכאית לגמלה נמוכה, יידרש בן הזוג להשלים את הכנסתה לסכום שממנו תוכל להתקיים בכבוד.

מכוון שהזכות למזונות קשורה לחיי הנישואין, אפשר לשלול אותה אם יוכח שהאשה מחבלת בקשר הנישואין (למשל: אשה שבגדה בבעלה, אשה שעזבה את הבית ואינה מעוניינת להמשיך ולחיות עם בעלה, אשה מורדת ועוד). חשוב לבדוק כל מקרה לגופו כדי לדעת אם בנסיבות המקרה האשה זכאית למזונות.

מזונות הילדים

נושא המזונות הוא כמעט תמיד נושא למחלוקות בין ההורים. יש לזכור שמזונות הילדים נועדו לספק את צורכי הילדים בלבד, ושהם אמורים להתייחס לצרכים המיוחדים של הילדים.

מזונות כוללים כמה רכיבים:

1. מדור ואחזקה, כלומר: חלקם היחסי של הילדים בדמי השכירות ובהוצאות אחזקת הבית (מים, חשמל, גז וכיוצא באלה).

2. צרכים שוטפים: חינוך, בריאות, מזון, ביגוד והנעלה ועוד.

3. צרכים חריגים: צרכים אלה נחלקים להוצאות רפואיות חריגות שאינן ממומנות על ידי קופות החולים (טיפול אורתודנטיה, משקפיים וכיוצא באלה) ולהוצאות חינוך חריגות (שיעורים פרטיים, חוגים, קייטנות, ועוד).

4. ככל שמדובר בילד עם צרכים חריגים, יש להתייחס להוצאותיו המיוחדות במסגרת ההסכמה על המזונות או במסגרת פסק הדין.

סכום המזונות מחושב בהתייחס לשני גורמים: הכנסות ההורים וצורכי הילדים.

חשוב לדעת שכאשר בודקים את יכולתו הכלכלית של האב לשלם מזונות, לא מתחשבים רק בהכנסתו בפועל אלא גם בכושר ההשתכרות שלו, כלומר: ביכולת שלו להרוויח יותר כדי לפרנס את ילדיו בכבוד. למשל, אם האב הוא עורך־דין במקצועו, אך הוא בוחר לא לעבוד וטוען שאין לו כסף לשלם מזונות, יתחשב בית המשפט במקצועו וביכולתו להרוויח כדי לחשב את המזונות שיפסוק.

אמנם אין בחוק התייחסות לסכום מסוים שיש לשלם כמזונות, אך בתי המשפט קבעו כי סכום העומד היום על סך של כ־1,400 ש"ח עבור ילד אחד הוא סכום מינימלי שישולם כמזונות גם על ידי אב שאינו עובד, אסיר, נכה וכיוצא באלה.

כאשר האב אינו מסוגל לשלם את סכום המזונות שבו חויב האשה יכולה לגבות את המזונות באמצעות המוסד לביטוח לאומי, ככל שהיא עומדת בתנאים מסוימים. דרך אפשרית נוספת לגביית המזונות היא באמצעות ההוצאה לפועל. חשוב לדעת כי אם בשנה הראשונה בחרה האשה בדרך של גבייה באמצעות ההוצאה לפועל היא לא

מסיבה כלשהי לפרנס את הבית (לדוגמה: הפסיק להפקיד את משכורתו בחשבון הבנק המשותף), אפשר להגיש בקשה לפסיקת **מזונות זמניים**.

מזונות זמניים ייפסקו על ידי בית המשפט על פי טענות הצדדים, אף בלי להיכנס לפרטים ובלי לקבל ראיות מלאות על כושר ההשתכרות של ההורים ועל צורכי הילדים. בית המשפט יתבסס על נתונים ראשוניים בלבד באשר ליכולתם הכלכלית של ההורים, וישתמש בידיעותיו שלו לגבי צרכים של ילדים בישראל, ובין השאר על העלויות של דיור, חינוך, בריאות וכיוצא באלה. בשלב מאוחר יותר (דיוני ההוכחות) יובאו בפני בית המשפט ראיות, ועל בסיסן אפשר יהיה לשנות את סכום המזונות הזמניים ולהתאימו למציאות חיי המשפחה. בסופו של ההליך ייקבעו המזונות הקבועים והם יעמדו בתוקפם עד לבגרותם של הילדים.

שינוי סכום המזונות

ככלל, מזונות שנקבעו על ידי בית המשפט או בהסכם שקיבל אישור ותוקף של פסק דין אמורים להישאר בתוקף עד שיגיעו הילדים לבגרות. אולם, אם מתרחש **שינוי נסיבות מהותי** אפשר להגיש תביעה חדשה בטענה שהסכום שנפסק בעבר אינו תואם עוד את צורכי הילדים או את היכולת הכלכלית של ההורים.

ב"שינוי נסיבות מהותי" הכוונה, למשל, לשינוי משמעותי במצב הכלכלי של אחד ההורים בצורכי הילדים. שינוי שכזה צריך להיות שינוי שאי אפשר היה לצפות אותו בעת מתן פסק הדין או החתימה על ההסכם. למשל, העובדה שילד בגר ואינו זקוק עוד לחיתולים או למטפלת, אינו מהווה שינוי נסיבות מהותי מכיוון שצפוי היה שהילד יגדל ושצרכיו ישתנו בהתאם לגילו.

תוכל לקבל קצבת מזונות מן המוסד לביטוח לאומי. לכן, מומלץ מאוד לברר קודם כל את הזכאות במוסד לביטוח לאומי, לקבל ייעוץ משפטי, ורק אחר כך להחליט כיצד לפעול לגביית המזונות.

מכיוון שעל פי הדין העברי האב הוא החייב במזונות ילדיו הקטינים, ולא האם, תביעות המזונות מוגשות על ידי הקטינים (באמצעות האם) כנגד האב.

חובתו של האב לזון את ילדיו באופן מלא חלה עד הגיע הילדים לגיל 15. מגיל זה ועד שהילדים בוגרים, חובת המזונות נחשבת "מדין צדקה" ולכן ניתן לחייב בה גם את האם, ככל שיש לה את האמצעים הכספיים לכך. לאחרונה החלו בתי המשפט להתחשב בהכנסותיה של האם בחישוב סכום המזונות שעל האב לשלם גם כשמדובר בילדים צעירים מגיל 15, ואף להפחית מסכום המזונות במקרים שבהם נקבעת משמורת פיזית משותפת.

לאחר גיל 18 או לאחר סיום הלימודים התיכוניים ילדים זכאים למזונות מופחתים כל זמן שהם משרתים בשירות חובה בצה"ל או בשירות לאומי. העיקרון המנחה בגילאים אלו הוא שחייל עדיין תלוי כלכלית בהוריו והוא אינו יכול לעבוד ולפרנס את עצמו. מכון שחייל זכאי למשכורת צבאית, מקובל להעמיד את מזונותיו על סך שלישי מסכום המזונות ששולם עבורו עד לבגרותו. לא מדובר בתשלום "דמי כיס" שיועברו לידי הילד אלא על תשלומים המשולמים לידי האם שבביתה הוא מתגורר והיא המשלמת עבור הוצאות מגוריו בבית ומספקת את צרכיו.

מזונות זמניים

בירור של תביעת מזונות בבית המשפט או בבית הדין עלול להימשך חודשים ארוכים. לכן, כשבני הזוג אינם חיים יחדיו או כשהאב הפסיק

כתובות וטלפונים של לשכות הסיוע המשפטי:

מחוז	כתובת	טלפון	פקס
צפון	רח' תאופיק זיאד 3047, בניין ופא סנטר, קומה 5, ת.ד. 50021, נצרת 16160	04-6459444	04-6459434
חיפה	שד' פל"ם 15 א', קומה 11, חיפה 33095	04-8633666	04-8633679
תל אביב - מרכז	רח' הנרייטה סולד 4, ת.ד. 33246, תל אביב 61332	03-6932777	03-6932722
ירושלים	רח' הסורג 1, בית מצפה, ירושלים, ת.ד. 1777, מיקוד 97017	02-6211333	02-6211377
דרום	שד' שזר 33, בית נועם, קומה 1, ת.ד. 534, באר שבע 84002	08-6404526- 7/8	08-6404539

לאן אפשר לפנות לקבלת סיוע משפטי בענייני משפחה?

משרד המשפטים – האגף לסיוע משפטי

הסיוע המשפטי המוענק על ידי מדינת ישראל לאזרחיה כולל ייעוץ משפטי ובעיקר ייצוג בפני ערכאות משפטיות, על ידי עורכי־דין הממונים על ידי האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים. הסיוע המשפטי ניתן **ללא תשלום**, למעט אגרת השתתפות בסכום שנקבע בתקנות בהתאם להכנסות הפונה. התקנות קובעות כמה מקרים שבהם יהיו המבקשים פטורים מתשלום אגרה. הזכאות לסיוע משפטי היא במרבית הנושאים האזרחיים כמפורט בתקנות. **בענייני משפחה** הסיוע המשפטי כולל גירושין, התרת נישואין, מזונות, החזקת ילדים, הסדרי ראייה, צו הגנה במסגרת אלימות במשפחה, צו עיכוב יציאה מהארץ, תיקון גיל/שם, ירושה וכו'.

על פי חוק הסיוע המשפטי, בכל מקרה ומקרה (למעט ייצוג בפני ועדות פסיכיאטריות מחוזיות) ייבחן ה**סיכוי המשפטי** הצלחה בהליך וכן הזכאות הכלכלית לקבלת סיוע משפטי. בדיקות אלה של האגף מחייבות שיתוף פעולה של הפונים במתן מידע ומסמכים שבלעדיהם לא תוכל להיבחן הבקשה. יצוין שהזכאות לסיוע תלויה במצב הכלכלי של הפונה.

מידע נוסף באתר:

<http://www.justice.gov.il/MOJHeb/Hadracha/MadrichSiyuaMispati/Haagaf.htm>

"שכר מצווה" – לשכת עורכי הדין – סיוע משפטי בהתנדבות למעוטי אמצעים (פרו־בונו)

תכנית "שכר מצווה" היא תכנית של לשכת עורכי־הדין בישראל, שמטרתה להרחיב את הנגישות למערכת המשפטית ולהגן גם על זכותו של מי שאין בידו אמצעים לשכור שירותים משפטיים.

מערך הסיוע המשפטי במסגרת התכנית הוא ארצי ופועל באמצעות חמשת מחוזות הלשכה: ירושלים, תל־אביב, חיפה, צפון ודרום. במסגרת התכנית ניתן סיוע משפטי בתחומים אזרחיים בלבד, בהם דיני משפחה. הסיוע המשפטי הוא בשני מישורים. הראשון, **ייעוץ ראשוני כללי במרכזי זכויות**: התכנית מפעילה כיום **44 מרכזי זכויות** במוקדים הפזורים ברחבי הארץ. במרכזי הזכויות מעניקים עורכי־דין מתנדבים/ות ייעוץ משפטי ראשוני והכוונה כללית, מענה

כתובת מייל או אתר אינטרנט	טלפון	מהות השירות
<p>http://www.law.biu.ac.il/rackmancenter</p> <p>http://law-clinics.biu.ac.il/node/135</p>	<p>קו חם לפניות: 03-5318895</p>	<p>מרכז רקמן, אוניברסיטת בר אילן – התכנית (הקליניקה) לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה</p> <p>המרכז מעניק סיוע משפטי לנשים בענייני משפחה. הסיוע המשפטי מסלול ייצוג משפטי מלא ומסלול ייעוץ ראשוני. הייצוג המשפטי המלא ניתן לנשים מעוטות יכולת שאינן זכאיות לסיוע משפטי מטעם המדינה ולפי הקריטריונים של התכנית, ללא תשלום למעט אגרות והוצאות בגין הטיפול בחוק. הייעוץ המשפטי הראשוני ניתן לכל אשר ללא תשלום</p>
<p>info@rg-law.ac.il</p>	<p>03-6000800</p>	<p>הקליניקה לעריכת דין קהילתית במרכז האקדמי ר"ג</p> <p>סיוע משפטי חוגם בחומים אזרחיים, לרבות ענייני משפחה. הסטודנטים מסבירים לפונים את המצב המשפטי בטווח הרלוונטי, מסייעים לכתוב כתב תביעה או כתב הגנה, ובמקרים מתאימים מלווים את הפונים לבית המשפט</p>
<p>http://www.colman.ac.il/AcademicUnits/laws/main/clinics/family/Pages/default.aspx</p>		<p>מסנה – המרכז הקליני למשפט וחברה, המסלול האקדמי המכללה למנהל</p> <p>הסטודנטים בקליניקה מעניקים סיוע והכוונה ראשוניים לאוכלוסיות מקקות ומפעילים מוקד סיוע בבית המשפט לענייני משפחה בראשון לציון.</p>

לשאלות בנושאים משפטיים, עזרה בהכנת מכתבים ומסמכים. השני, ייצוג משפטי בהליכים משפטיים: מתנדבי/ות התכנית מעניקים ייצוג משפטי פרובונו בבתי המשפט בהליכים משפטיים, בכפוף לקריטריונים ענייניים וכלכליים שקבעה הלשכה. הייצוג המשפטי במסגרת התכנית הוא משלים (ולא חופף) לסיוע המשפטי הניתן מטעם המדינה.

למידע נוסף: <http://www.israelbar.org.il/article.asp?catID=167>

פניות לתכנית מתקבלות בקו 1-700-505-500

עמותות וארגונים

המידע שלהלן נאסף על ידי תכנית "המשפט בשירות הקהילה" של אוניברסיטת תל-אביב והוא אינו על דעת הסיוע המשפטי. אין באמור להלן משום המלצה של "המשפט בשירות הקהילה" על הארגונים המפורטים; מדובר במידע על ארגונים שאליהם אפשר לפנות כדי לקבל מידע ו/או סיוע משפטי בדיני משפחה.

מזהה השירות	טלפון	כתובת מייל או אתר אינטרנט
הורית שוה אתר אינטרנט הכולל מידע רב	077-4140440	webmaster@horut-shava.org.il
נעמת הארגון מציע סיוע ויעוץ משפטי במרכזי זכויות לאישה ולמשפחה	הלשכה המשפטית המרכזית: 03-6921387 חל אביב-יפן: 03-5254422 ירושלים: 02-5610608 חיפה: 04-8513078/9 באתר רשימה מלאה של לשכות המשפטיות האזוריות	dafna-bu@naamat.org.il
ויצו באגף לקידום מעמד האשה בחוק ובחברה ביצע יש מערך ייעוץ וסיוע משפטי המאויש על ידי אנשי מקצוע מתנדבים	03-6923791 מלאה של לשכות המשפטיות האזוריות	http://www.wizo.org.il/ לשכות משפטיות
מרכז בריה, האוניברסיטה העברית בירושלים סטודנטים למשפטים מסייעים במילוי טפסים וניסוח בקשות בנושאים מגוונים, לרבות בבית המשפט לענייני משפחה	02-5880128	breaa.center@gmail.com